

Historisk Litteratur og Kritik.

23. Dr. C. F. Wegeners Iden Krønike om Kong Frederik og den danske Bonde. Til Menigmands Nytte og Fornøielse, udg. af det Kongl. Danske Landhuusholdningselskab. Kbh. 1843. 270 S. 8.

Historien er Tidernes Vidnesbyrd, og vi kunne sige: den er, nagtet alle de Indbrud, man har gjort og vil gjøre paa dens lovlige Ret, dens Selvstændighed, dens Grund og faste Eiendom, endnu fortrinligen vor Tids, vort Aarhundredes Videnskab. Dette er den, baade fordi man, med en hidtil mageløs Omhu, over hele Verden har stræbt og endnu med vorende Iver og Kraft arbejder paa at bringe dens ægte og rene Kilder for Dagens Lys; og fordi man, med ikke mindre alvorligt Sind og dybere Aand, hos ethvert Folk, hvor det aandelige Liv frigjor og udvikler sig til større Modenhed, eller med en ligesom fornyet eller foryngt Borekraft, stræber at tilegne sig Videnskab, Toner og Gaver eller Kunst, til at høste det rige Udbytte af den i Kilderne vundne historiske Skat, og forme eller bearbejde den i historiske Arbejder og Værker. Det gaaer vel her, som i de fleste Ytringer af menneskelig Aandskraft og Aandsvirken i det 19de Aarhundrede. Udviklingen er overvældende stor, og lige forbausende i sin Hurtighed, som i sit Omfang; men, iblandt den bestandigt vorende Mængde af Forfattere og Skrifter, er Antallet af Genier og classiske Bøger forholdsvis ikke større i vor Tidsalders historiske Litteratur, end til andre Tider, da Elies Videnskab og Kunst deeltog i det aandelige Livs almindelige Kultur eller Opblomstring. Vi behøve ikke at gaae tilbage til vore tidligste Lærere og Mønstre, i det gamle Grækenland og Rom.

Nærmere ligger os Videnskabernes og Konsternes evig mærkværdige Gienopvækkelse, saaledes som den fortrinlig kom til Frembrud og Modenhed i Italien; og hvilke Navne ere ikke fra hin Tid f. Ex. en Machiavellis og Guicciardinis? Eller hvormange Historiefrivere i det 19de Aarhundrede ville frarive disse den Palme, som to Aarhundreder, Slægt efter Slægt, tilkiendte dem? — Men dette hindrer ikke, at Historiefrivning som Videnskab, i sin Heelhed og i sin almindelige Organisme og Udøvelse, i flere Lande er gaaet frem med Kæmpesnit. Fremfor Alt maae vi berøme os af, at i samme Forhold, som det rene historiske Stof i større Mængde bringes for Dagen og gøres tilgængeligt, skærpes ogsaa Videnskabens Fordringer til den historiske Kritik; og hvad er dette i sig selv andet, end man hylder i vor Tid den historiske Sandheds Idee, i større Reenhed, med mere alvorlig Villie, og begejstret Kraft, end nogenfinde tilforn?

„Jngen vove paa, ustraffet at berette noget, som er falskt“: dette er i det Mindste den ene Historiens Grundlov, som vor Tids Kritik med ubøielig Strengthed fordrer efterlevet. Den anden, som det ikke altid og overalt er lige let at følge, (*non quid veri non audeat*) er dog, ligesaa vel som hin, en uundværlig Livskilde for Historiefriveren. Der, hvor det er ham formeent, at udtale den factiske Sandhed, som de historiske Kilder have overleveret ham, der maa ogsaa Ordet døe paa hans Læber, og han maa tie, hver han ikke tør lade Begivenhederne tale. Men det er et indholds vægtigt Ord, naar vi sige: at det er den sande Begivenhed, han skal fortælle. Thi dertil hører ikke allene, at Sandheden skal findes i Kilderne, som den ædle Malm i Klippestenene; men at han selv baade har Evne til at opdage den, og Evne til at stille den fra Alt hvad der indhyller og skjuler den for det uersarne Blik, det uvædede Øie. Endelig, dersom denne Gave er falden i hans Lod, da er det ikke mindre nødvendigt, at han eier den Kraft i Aanden og den Reenhed i Villien, som udfordres til at fuldende sin Gierning, til at meddele den opdagede Sæt, eller bruge det fundne Stof med Oprigtighed og Ærlighed, i Sandhedens (og dette er med andre Ord i den historiske Videns og Videnskabes)

ikke i Parti-Mændens, Videnskabens, Egoismens, den personlige Hengivenheds, eller nogen udenfra laant eller given Bevæggrunds Tjeneste. Det er denne Kraft og Reenhed, som kun alt for ofte fattes i vor Tid; og et andet ikke sjeldnere Savn, er den aandelige Evne og Dygtighed til at betvinge det ved sine Mæsfer overvældende Stof, hvoraf den nyere Tids historiske Materiale i en aarlig vokende Mængde opdynges. Vor Tid vrimler derfor af Arbejder, der horer til Tøndents-Historien (som ikke har saa lidt tilfælles med de saakaldte Tøndents-Rommer og Noveller); og ikke mindre er Antallet af historiske Skrifter, der ere rige paa Stof, men i en ufuldkommen bearbejdet Form — eller Skrifter af tvetydig Natur, svævende imellem umiddelbar Meddeeling af det factiske Materiale, som ofte kun er alt for rigeligt og overflødig, og den ved Fortællingens Kunst bestingede og udforte Fremstilling, som først giver os virkelig Historie. Men det er en lykkelig Egenstrib ved denne Kunst, at netop Sindelaget, netop hiin Reenhed i Aanden, med dens ophøiede ideale Maal, er en uundværlig Egenstrib for den historiske Kunstner — en Egenstrib, som jo ædlere, jo mere ægte den findes, desto mere ligesom forstærker og forædler den de øvrige Evner, som Historieskriveren besidder, og som man ikke hos Enhver tør vente sig samlede og forenede i lige Styrke og Omfang.

I vort Fædreland har man allerede i det 18de Aarhundrede med berømmelig Flid og Umage arbejdet paa at samle og bekendtgjøre en betydelig Deel af Rilderne til dette Lands Historie. Det var paa Tiden, har man længe sagt, at modnere Frugt af denne Flid maatte vise sig; men man har ikke altid seet og erkendt, hvor meget der endnu fattedes, naar man efter trykte Rilder vilde skrive den danske Historie efter det 13de Aarhundrede. Vor Tidsalders Forhold have dog snarere ledet Opmærksomhed og Interesse bort fra det ældre, for en Deel rige og nogenlunde tilstrækkelige Stof, som længe var tilgængeligt. Man krævede Behandling og Fortælling af den nyere og nyeste Historie, uden at vide og forstaae, eller uden at ville vide af, at Rilderne til denne endnu først skulle opsøges og fremstafes; at om de ikke altid, som desværre saa ofte, mangle, saa ere de

dog ikke, og kunne ikke altid være tilgængelige nok. Det er kun den naive Enfoldighed og Uvidenhed, der mener og forlanger, at pludselig skulle alle Rilder for Dagens, eller de nærmest udrundne Generationers Historie aabne sig, for at denne i en Haandevending skulde kunne skrives — og det nemlig med den Hoved-Tendents, at lade al Skygge falde paa Fortiden, lige til den seneste, og alt Lys paa de Aar, hvori man har traadt sine første politiske Bornestoe i et friere Statsliv. — Men, imedens ubefoiede Stemmers Krav og Dpfordringer, ligesom deres Priis og Dadel, hastigt svinder hen iblandt andre Diebliffets Dogmestifter, gaaer Videnskaben sin rolige Gang; og dens Fremskridt ere, om ikke altid saa flyvende og flux tilstede, som Indbildning fordrer det, saa desto sikre og varigere. Ogsaa i Danmark er Historiens Tid kommen. Man kan ikke længere byde os Phantasiens Fabler, aandløst udskrevne Dagregistre, eller sammenfandede Smaaastumper af antiquariske Curiositeter, under Navn af historisk Fortælling; man kan heller ikke mere saa let vinde Navn som frimodig og sandhedskjærlig Historieskriver, ved at sætte Tyrster og Statsmand i Gabelstokken, eller sværte Stænder, Folkeklasser, Nationer, ja hele Tidsaldere, med en grov og stiodesløs Malerkost.

Blandt nyere danske historiske Skrifter indtager det, vi her med ganske saa Ord ville omtale, en betydende Plads — og fortjener den, saavel ved sin Gienstand, som ved sin grundige Behandling af det historiske Stof; endskiøndt det derhos paa en Maade selv forkynder, at være opstaaet som en Art af Tendents-Historie. Efter særskilt Dpfordring vilde Forfatteren skrive, ikke Frederik den Siettes hele Historie, men hvad han kalder „Kong Frederiks Bondekronike.“ Han vilde „udfolde den hele Plan, som Kongen lagde til den fortrykte Bondestands Opkomst og Lykke; og stykkeviis følge ham i Planens hele Udførelse, fra de første prøvende Forsøg til den senere fuldstændige Udvikling.“ Planen selv angiver Forf. i disse Grundtræk: „Den stavnsbundne, livegne Bonde skulde være fri Mand, og have fri Mands fulde Rettigheder; de gamle Misbrug skulde afskaffes, og deres Forsvarere ei allene overvindes, men overbevises og vindes; Jordudstiftningen skulde fremskyndes, Hovet ordnes, Naturaltjenden ophøre; selv den fattigste

„Bonde skulde finde Leilighed til Erhverv, og alle skulle fremmes „i Dplysning, Sædelighed og Gudsfrøgt.“ Denne „Bondekronike“ særdeles bestemt til Læsning for den menige Mand, eller den danske Bonde' (S. 2. 3.) skulde fremtræde „i en reen og populair og fordringsløs Fremstilling.“ Dette er ogsaa uden tvivl i en vis Grad lykkedes Forfatteren. Bogens Fortælling er klar og tydelig; Stilen karakteriseres ved en tilbundet Simplicitet, Sprogrenhed, Letthed og Kortbed i Periodernes Bygning, og ved en vis eiendommelig Tone, der paa en Maade sætter os tilbage i en noget tidligere Sprogperiode, end den nærværende; man kunde maaskee sige, omtrent Midten af det attende Aarhundredes anden Halvdeel — eller den Tid, hvormed Forfatterens Fortælling begynder. Man kan ingenlunde sige, at Prof. Wegener skriver som Malling; men der er en Art Slægtlighed imellem dennes og Krønikes Stil. Det vil være sielvent, i en historisk Fortælling, hvori Forfatteren dog paa en Maade lægger Vaand paa sit Foredrag, og gaar ud af den ubevidste Individualitet i Stilen, ved at lægge an paa at skrive i en vis Charakter og for en vis Folkeklasse — og i en Historie, i hvis Indhold og Indklædning desuden, fra Begyndelsen og fra Planens Udlæg, en Tendents maatte herske og fremtræde — at finde saa megen Frihed og Censur i Holdningen; saa lidt Tvang og Maneer i det hele Foredrag. — Dermed har det dog, som heller ei er meer end naturligt, ikke kunnet undgaaes, at nogen Indflydelse paa Stil og Tone maa spores af den forudsattede Hensigt: at skrive for Menigmand, eller for Bondestanden; og at Skriftets Tendents tillige bliver saameget mere kiendelig og følelig, som Fortællingen faaer en vis Censurformighed ved Gienstandens udelukkende Indskrænkning til Landbosforhold og til Bondestandens Historie. Heller ei lod det sig undgaae, at den med historiske Værker fortrolige, om end nok saa patriotiske og retsindige Læser af denne danske „Bondekronike“ under Frederik VI., maa lægge Mærke til, at den heel igiennem har lutter Lys-Effect og Lyspartier, og at alle Stykker ere udeladte eller omgaaede. Vi ville dermed aldeles ikke sige, at Krøniken er upaalidelig, eller at Forf. forsættelig er gaaet uden for historisk Sandhed; men vi kunne derfor dog ikke undbringe os en vis Fornemmelse, der ligner den, som vi modtage

ved Læsningen af de saakaldte „Eloges“, eller Vortaler over berømte Mænd, hvilke vi, tilligemed saameget andet, i det attende Aarhundrede laante hos de Franske, og forplantede til den danske Literatur. Dette er naturligviis at forstaae med den betydelige Forskiel, at Form og Foredrag i Vortalerne er langt mere rhetorisk, og derved mere udsat for den udmaleude Forskionnelse; hvorimod her den historiske Tone og Beretning, tilligemed en ulige større Rigdom paa Facta, medfører større Simplicitet og en mere tilforladelig Charakter i Fremstillingen.

Forfatteren siger strax i Begyndelsen: „Jeg skriver ikke for boglærde Folt“, men han har glemt udtrykkelig at sige, hvad han forstaaer ved denne Benævnelse. Han tilføier umiddelbart: „De, som ville have noget mere end et Omrids i store Træk, hvis Klarhed ikke forstyrres ved ubetydelige Enkeltheder, og hvis Liv ikke quæles ved smaalige Beregninger — de maa søge det andensteds.“ Men da han vilde give sit historiske Arbejde disse Fuldkommenheder — nogle af de fortrinligste, og i vor Tid visseelig ikke almindelige, — maatte han snarere have sagt: „Jeg skriver ikke for Boglærde, der ingen Forstand have, saa, hvad der hører til en god Historie.“ — Han har imidlertid dog skrevet en Bog, hvis Gienstand og hvis Form maatte bringe den, ikke blot i Bondens, men i en Mængde dannede Læsers Hænder af enhver Stand og Klasse i Danmark. Han kunde saaledes heller ikke ubeslutte de saakaldte „Boglærde“. Tværtimod, naar han derved, som vi maae antage, har meent videnskabeligt dannede og sagkyndige Mænd, bevandrede i historisk Læsning og med Interesse for samme: da turde maaskee Bogen naaget sin udtrykkelige Bestemmelse, dog snarere blandt saadanne Læsere finde sit egentlige Publicum, end iblandt Bondestanden. Hine ville være Forfatteren takskyldig for et Arbejde, som giver en klar, vel ordnet, overhovedet fuldstændig Oversigt over den Deel af Danmarks Historie under Frederik den Siette, der omfatter Landbosforholdene og Bondestandens Vilskaar i den mærkværdige Periode fra 1789 til 1839 — en Oversigt, hvori saadanne Læsere maaskee kun nu og da ville savne noiere bestemte og fuldstændigere chronologiske Data. Men en sliig Benyttelse af denne Bog, som et Slags historisk Veiledning eller Reperto-

rium, laae netop udenfor Beregningen; og man er derfor maaſkee heller ikke berettiget til, fra den Side, at giøre Fordringer paa en Form, Fremstilling og Tone, som fra visse Synspunkter kunde anses for mere svarende til en saadan historisk Skildrings Natur.

Derimod tør vi paa den anden Side ikke være forvisse om, at Forfatteren fuldkommen vil have opnaaet sit Hovedmaal: at skrive en saadan Kronike eller historisk Fortælling, udtryffeligt beregnet og bestemt for den danske Bonde, som i denne Stand skulde blive almeen Folkelæsning. I hvormeget endog netop Bogens Indhold synes at maatte forsikre den et saadant Vilkaar, troe vi dog at netop dette Indholds sammenpressede Stof, den store Rigdom af Facta, og disses censformige Charakter — i hvor nær de endog synes at berøre Almuens Sphære — dog medfører en vis Torhed og Strenghed i Fortællingen, som modvirker, vel endog stundom reent ophæver det, vi ogsaa her ville benævne det poetiske Element i Historien, det, som ubevidst, uden udtryffeligt Hensigt og Fordring, tiltrækker og fængsler Læserens Sind. Det lader sig ikke negte, det er vel endog paa sine Steder alt for synligt, at Forfatteren har bestræbt sig for at dække den strenge Knaphed og alvorlige Begrænsning til et Stof, hvor det ikke lader sig undgaae, at reent materielle Elementer og Synsmaader vinde en Overvægt, der trænger de ideale og aandelige i Baggrunden. Men om denne Bestræbelse ikke stundom bliver kiendelig i sin bevidste Hensigt og mindre genuine Naturlighed — om den ikke undertiden viser os en anden Charakter i Værket, end i Forfatterens eiendommelige Charakter som Historiker og Historieskriver: dette lade vi her være uafgiort. Vi paastionne fuldkommen, hvor stort og mejsomt det Forarbejde har været, som denne historiske Skildring har krævet, og hvor faa de ere hos os, der kunde og vilde paatage sig hiint, eller udføre denne, saaledes som det her er sct. Men vi kiende tillige Forfatteren af hans (uheldigviis ikke fortsatte) Kritik over 1ste Deel af Dahlmanns Danmarks Historie; og vi tør af dette Arbejde med Sikkerhd forudsætte: at han selv mangfoldige Gange, ved at udarbejde sin „Bondekronike“, maa have følt, hvor uoveligt og misligt det Foretagende er, at ville skrive en Lids, en Hyrstes Historie, i og med

hvilkken vi selv ere opvorne. Vilde endog Forfatteren selv fornegte dette Formaal, og kun tillægge sit Værk en annalistisk Natur: da maae vi være af den Mening, at det ikke besidder en saadan i tilstrækkelig Reenhed; og at navnlig den heelt igiennem aabenbarede stærke Overbeviisning (thi denne forudsætte vi som reen og herskende) om det Statskloge, Forstandige, Velgjørende og Rigtige i det hele System og sammes Udførelse igiennem et halvt Aarhundredes Regentliv, der falder ind i den hele nyere Tids vigtigste og indholdsrigeste Tidsalder, yttre sig stærkere i denne Kronike, end den rene, simple annalistiske Beretning kan medføre. Hermed skal det ikke være sagt, hvorvidt Forfatterens Synsmaade for Systemet overhovedet er overeensstemmende med Politikens Grundlære; men kun, at hans Fremstilling af det rige factiske Stof er udført paa en saadan Maade, at det overalt og uden nogen Undtagelse viser os den Konges Regjering, hvis Bestræbelser for Landbovæsenet og Landbostanden her fortælles, fra den lyse og fordelagtige Side; ligesom Stoffets Bestaaenhed, i Forening med Bogens Tendents, nærmer sig til at vække Forestillingen: at en Stat egentlig kun har een Stand, hvis Rettigheder og Fordeel falde sammen med Statens Ideal. Da det nu dog tillige i denne Fortælling, ikke kunde undgaaes, at indflette meget af det danske Riges politiske Historie i en Kronike, hvori Forf. egentlig og fra først af kun vilde berette „det ene Stykke“ af Frederik VI. Historie, „om Bondens Dødsøms“: (S. 2) saa har han heller ei kunnet udelukke, hverken Krigene som førtes under saa besynderlige og uheldige Forhold fra 1807—1814, eller deres for Landets Finantvæsen og hele indre Velstand sørgelige Følger, der sporede i en lang Række af paafølgende Aar. Men hvad man her vil savne, er en klar Meddegiørelse af disse Forholds og Følgers fordærvelige Indflydelse paa hele Staten og de fleste Borgerclasser; ligesom en Udvikling af den Side af Systemet, der lod den væsentlige Skade falde paa nogle af hine Classer, imedens Forarmelsens Byrde unegtelig maatte føles mindst af den Stand, der efter sin Stilling havde mindst at tabe. — Her tør en Betragtning af Skriftet, som vil hæve sig over det Individuelle og Personlige, eller over det Specielle og Nationale, neppe vedkiende sig andet, end at det, paa flere Punkter, savner den naturlige

Stygge, der i en upartist Historie maa falde paa sit Sted ved Siden af Sandhedslyset. Her maa det ogsaa, som ved flere Leiligheder, falde os ind at spørge: var det Kong Frederik allene, som regierede det danske Rige i et halvt Seculum, eller deeltog Ministre og Raadgivere i den høiere Statsstyrelse? — Og i det sidste Tilfælde maa da atter spørges: paa hvilke af de sidste falder Ansvar for de store Uheld, de haarde Lidelser og dybe Saar, som rammede Danmark fra det 19de Aarhundredes Begyndelse?

Sammenholde vi dette Værk med Forfatterens tidligere historiske Program til Sorgefesten ved Sorøe Academie (28. Jan. 1840) i Anledning af Frederik VI. Død: da maa vi overhovedet og i det mindste tillægge dette Skrift, paa sit Standpunkt, et ikke ringere Værd, som en i sin Form yderst sammentrængt, og med betydeligt stilistisk Talent udført historisk Skildring. Men vi maae ogsaa betragte denne som nær beslægtet i Aand og Tændens med Forfatterens „Bondekronike“. Igiennem begge Skrifter aander en varm Pietets-Følelse for den nylig bortgangne Danerlunge, hvis uforglemmelige Personligheds Indtryk aldrig lader sig udslette hos Noget, der af levende Erfaring har kunnet optage dens Billede i sit Hjerte. En saadan Følelse er ligesaa agtværdig hos Borgeren, som den er heldig for Digteren og Taleren. Det tør nu være et Spørgsmaal, som vi bør efterlade en kommende Slægt at afgjøre: om ikke hos vor Forfatter, i de her omtalte, fort efter den ædle, menneskekærlige, med mange elstværddige og hæderværdige Egenskaber begavede Fyrstes Død, forfattede Mindeskrifter, nu og da Følelsens Poesie har yttret sin Magt og Virkning mere umiddelbart, saavel i den historiske Dpfatning, som i den fortællende Form, end en simpel Kronike altid kan taale?

---

24. De rebus Christiani Secundi, Daniæ, Norvegiæ, Sueciæ regis, exsulis, Commentatio. Auct. Car. Ferd. Allen. Pars. I. Hafniæ. 1844. VIII. 100. pp. 8.

Dette er Begyndelsen, om man vil Forberedelsen eller Programmet, til en med Omhu fra Kilderne hentet Bearbejdelse af